

Interpellation IP 3/2022 rd

Riikka Purra saf m.fl

Interpellation om energimarknadens funktion, elpriset och regeringens Fortum-politik

Till riksdagen

De stigande energipriserna hotar finländarnas försörjning

Västvärlden ville lita på Ryssland och gick in för överdrivet ambitiösa klimatmål, snabba vinster och EU-integration. Den politiken har nu hämnat sig. Försörjningsberedskapen och det ömsesidiga beroendet ökar i betydelse.

De oundgängliga kostnaderna för el, värme, mat och mobilitet har ökat enormt, vilket minskar hushållens köpkraft. För många överstiger prisstegringen de disponibla inkomsterna. Det leder till att också vanliga löntagare måste ty sig till metoder som är avsedda att användas i sista hand, såsom utkomststödet.

Det är sannolikt att den nuvarande energikrisen kommer att fortsätta länge. Det går inte att med kort varsel höja energieffektiviteten eller bygga upp nya kraftverk, överföringslinjer eller terminaler för flytande naturgas. Därför bör man utöver kortvariga åtgärder som stöder hushållen också fokusera på åtgärder som ökar utbudet av el. Samtidigt måste man undanröja faktorer som i onödan upprätthåller en hög prisnivå.

Det finns utvägar för den som kan korrigera sin politik

Dagens höga prisnivå är en följd av ett flertal faktorer. EU-reglerna för marknaden för elderivat är strikta. Dessa regler syftade ursprungligen till att säkra parternas fordringar, men i det rådande marknadsläget fungerar de helt tvärtom. Den dyra marginalkostnadsproduktionen bör sporra till att spara el och öka den rena produktionen uttryckligen i det land där den dyra produktionen måste tas i bruk, och det höga priset får inte läcka ut till andra länder. Det är absolut nödvändigt att ta itu med de faktorer som upprätthåller de höga priserna.

Det har länge varnats för bristen på reglerkraft för vindkraft, liksom också för riskerna med att lägga ned torvmarker som är viktiga med tanke på försörjningsberedskapen. Skrotningspremier betalades för torvmaskiner till och med när Rysslands angrepp redan hade inletts. I de centraleuropeiska länderna finns det stöd för en ökning av antalet utsläppsrätter eller till och med för att slopa utsläppshandeln, men EU-kommissionen och Finlands regering motsätter sig detta. EU har genom klimatpolitiken fått makt att diktera medlemsländernas ekonomiska politik och beskattningsrätt. Utsläppshandelns faktiska klimatpåverkan är nästan obefintlig, eftersom den leder till

Interpellation IP 3/2022 rd

koldioxidläckage, det vill säga till att industrier, arbetsplatser och utsläpp flyttas över till fjärran länder.

Det går likväl att göra något åt problemen. När den tyska regeringen och EU i slutet av augusti meddelade att man ska planera en omstrukturering av den europeiska elmarknaden, sjönk det tyska elpriset för nästa år på derivatbörsen från 1 050 euro till 550 euro per megawattimme. I praktiken halverades alltså priset enbart genom ett meddelande om att man försöker få till stånd en förändring. Utsläppshandelssystemet, som syftar till att styra produktionen och verksamheten i en mer utsläppssnål riktning, måste ändras.

De europeiska lösningarna på krisen kräver vaksamhet

De krav på säkerheter som gäller europeiska energibolag som skyddar sin elproduktion med derivatprodukter har nått skyhöga nivåer. I offentligheten har det uppskattats att problemet med säkerheter uppgår till 1 500 miljarder euro, vilket utgör tio procent av Europas bruttonationalprodukt. Och vi ser nu bara början av en mångårig kris.

Finland och Europa kan svara på säkerhetssituationen med den allvar och kraft som frågan kräver endast om vi klarar oss ekonomiskt. Om den ekonomiska situationen i Europa försvagas i onödan kommer det att leda till politisk oro och till att det blir än svårare att nå fram till beslut.

Samtidigt som det i EU finns en strävan till samsyn i dessa frågor är det viktigt att Finland inte återigen tvingas betala för politiska misstag i andra länder. EU:s grundfördrag och riksdagens officiella ställningstaganden deklarerar att solidaritet och inkomstöverföringar inte bör främjas. Om man inför en skatt på energiföretagens överdrivna vinster i Europa, finns det risk för att bland annat den utsläppsfria energin i Finland beskattas genom en EU-bestämmelse och att EU delar ut dessa skattepengar för att reformera energisektorn på kontinenten genom ett instrument av samma typ som återhämtningspaketet. Förslaget måste därför motas i grind. Beskattningsrätten och skatteinkomsterna måste absolut hållas i nationella händer.

När krisen fördjupas är det möjligt att länderna vidtar nationella åtgärder och rentav lösgör sig från den gemensamma energimarknaden. Norge meddelade tidigare att man överväger möjligheten att avbryta elförsäljningen till utlandet så att kaoset i Centraleuropa inte i onödan höjer elpriset i Norge. I en fråga som är så central för Finland bör det utredas under vilka förutsättningar ett enskilt land eller exempelvis länderna i Nord Pool kan begränsa exporten av el och vilka konsekvenser det skulle få.

Fortum är ett exempel på svagheter i statens ägarstyrningspolitik

Elbolagens förluster till följd av el- och gasavtal till fast pris, derivatavtal och misslyckade investeringar i Ryssland eller Tyskland måste täckas genom mycket starka resultat för att vinstutdelningsförmågan ska återställas. Denna intressekonflikt måste lösas genom en totalreform av ägarstyrningspolitiken. Den offentliga ägaren har till uppgift att sörja för försörjningsberedskapen, som också innefattar skäliga och stabila priser, samt att bekämpa överdrivna monopolvinster.

Interpellation IP 3/2022 rd

Fortum sålde stabila verksamheter för 16 miljarder euro och investerade pengarna i ryska energiverk och tyska Uniper, som skyddades av tyska staten och fackföreningsrörelsen och var helt beroende av rysk energi. Köpbeslutet togs alltså under Sipiläs regering, men Fortum genomförde ett aktieköp som garanterar absolut bestämmande inflytande, det vill säga nästan hälften av Unipers förvärv av aktier under Rinne/Marins regering och även under ägarstyrningsminister Tuppurainens överinseende. Fortum köpte aktier i Uniper till ett värde av 2,5 miljarder euro år 2020, under Marins regering. År 2018, under Sipiläs regering, uppgick köpen till 4 miljarder.

Utifrån den offentliga informationen är det fortfarande oklart om regeringen i rätt tid och med de bästa resurserna har reagerat på elproducenternas problem och på den tyska politiken som maximerar det nationella intresset.

Det tyska regeringens räddningspaket för Uniper var i själva verket ett politiskt beslut som syftade till att försvaga majoritetsägaren Fortums innehav i Uniper genom att låna pengar till Uniper. För att behålla sitt majoritetsinnehav måste Fortum omvandla sitt bolagslån på 4 miljarder euro till aktier genom att köpa de konvertibla skuldebrev som Tyskland erhållit från Uniper. Tyskland har genom skulden nationaliserat Unipers kassaflöde till sig självt. Om Uniper lyckas göra vinst under de närmaste åren kommer resultatet till stor del eller helt att gå till ränteutgifterna, det vill säga rakt in i den tyska statskistan.

Tyskland har vältrat över kostnaderna för sin misslyckade energipolitik också på de finländska skattebetalarna. Det är ju det som hanteringen av Fortums dotterbolag Uniper handlar om. Den tyska regeringen ville inte konstatera att det uppenbart var en kris där man kunde hänvisa till force majeure och utlysa undantagstillstånd, vilket skulle ha gjort det möjligt för Uniper att lösgöra sig från naturgasavtal till fast pris. Tyskland valde hellre att för sina medborgares räkning mjölka Fortum på pengar och skuldsättningskapacitet, och räkningen stiger ytterligare. Enligt tidningsuppgifter håller Tyskland på att nationalisera Uniper, varvid Fortum kanske skulle få några hundra miljoner för sina återstående aktier och slutfakturan för äventyret kunde uppgå till hela 15 miljarder euro.

Beslutet att förvärva Uniper fattades hösten 2017. Dåvarande ägarstyrningsminister Lintilä sade då till nyhetsbyrån Reuters att företagsförvärvet har stöd av hela den finska regeringen. Senare har Lintilä berättat att han fick höra om köpbeslutet med endast femton minuters varsel, liksom också dåvarande statsminister Sipilä. Ägarstyningen måste äntligen rättas till, och syftet med och begränsningarna av statens ägande måste uppdateras så att de gynnar vårt lands stabilitet och intressen.

Regeringen bör djärvt överväga och främja metoder som förhindrar att finländarna om och om igen tvingas betala för problem i andra länder. Våra ekonomiska intressen och våra medborgares välfärd kräver ett självständigt och nationalistiskt beslutsfattande som kan ingripa i missförhållanden i det europeiska samarbetet och öka rättvisan. Det europeiska samarbetet äventyras om det i praktiken alltför ofta leder till att mindre medlemsländers intressen åsidosätts och länderna direkt utnyttjas. Regeringen ska inte vara de tyska utan de finska skattebetalarnas vän.

På grundval av det ovanstående och med hänvisning till 43 § i Finlands grundlag framställer vi följande interpellation till den behöriga ministern:

Interpellation IP 3/2022 rd

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att jämka hushållens elräkningar och trygga köpkraften utöver de fullständigt otillräckliga och dåligt riktade åtgärder som hittills meddelats, det vill säga momssänkningen, arbetsinkomstavrdraget som främst hjälper höginkomsttagarna något, barnbidragshöjningen och lättnaderna för höga elräkningar, särskilt med tanke på vanliga löntagarhushåll? Att i stor utsträckning hänvisa drabbade till utkomststöd skulle leda till en enorm arbetsbörda för såväl handläggare som sökande, och sannolikt skulle utbetalningen av stöd fördröjas avsevärt,

hur tänker regeringen förhindra sådana lösningar på EU-nivå som läggs fram under förvärdningen av en energikris och som ökar överföringen av befogenheter från den nationella nivån till EU eller stärker EU:s transfererings- och solidaritetsdimension, det vill säga en asymmetrisk transfereringsunion,

exempelvis Frankrikes president Macron och EU-kommissionen har föreslagit att EU-medlemsstaterna ska betala windfallskatt och att de medel som samlas in genom skatten ska förvaltas på EU-nivå. Propositionen innebär ytterligare en överföring av behörighet från Finland till EU och en tung börda för Finlands elproduktion som till över 80 procent är utsläppsfri, och medlen används till stor del till förmån för andra länder. Tänker regeringen motsätta sig förslaget,

är regeringen beredd att på EU-nivå godkänna en lindring av praxis för de krav som ställs på elproducenterna i fråga om säkerheter? Har riskerna med förslaget bedömts på förhand,

är regeringen beredd att avbryta utsläppshandeln eller öka antalet utsläppsrätter, eftersom utsläppshandelns styrande effekt i nuläget har minskat på grund av prisstegringarna och de politiska åtgärderna,

har regeringen utrett möjligheten att tillfälligt helt eller delvis lösgöra sig från den europeiska gemensamma elmarknaden, varvid de finländska hushållen inte behöver betala för de energipolitiska misstagen i Centraleuropa,

är regeringen beredd att som en del av detta utträde sondera möjligheterna för det nordiska samarbetet inom Nord Pool, genom vilket sambandet mellan prisutvecklingen på elmarknaden i Nord Pool och elmarknaden i Centraleuropa kan minimeras,

vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att de dåliga nationella energipolitiska lösningarna i andra europeiska länder i fortsättningen inte ska återspeglas i Finland genom stora variationer i energipriserna på den gemensamma marknaden,

är regeringen beredd att erkänna att klimatmotiverade, tungt stödda investeringar i förnybar men instabilt producerad energi har visat sig vara en ohållbar lösning, i synnerhet när den fossila reglerkraften samtidigt körs ned,

Interpellation IP 3/2022 rd

är regeringen beredd att omvärdera de åtgärder som vidtagits för att uppnå Finlands klimatneutralitetsmål, åtgärdernas konsekvenser för försörjningsberedskapen (t.ex. påskyndad avveckling av torv) och realismen i målet,

hur tänker regeringen i fortsättningen se till att det finns tillräckligt med reglerkraft och är regeringen beredd att rätta till felet i sin gröna omställning så att det åläggs en reglerkraftsskyldighet för vindkraft,

är regeringen beredd att ta i bruk effektreserven för produktion genom att snabbt lägga fram en proposition med förslag till ändring av den nuvarande lagen,

är regeringen beredd att underlätta och stödja den mest fungerande produktionsformen för stabil elproduktion, det vill säga kärnkraften, och möjligheterna att bygga ut den, genom att ändra lagstiftningen särskilt i fråga om småskaliga kärnkraftverk,

är regeringen beredd att se över sitt omfattande elektrifieringsmål för att säkerställa att den el som står till buds räcker till för det nödvändiga,

är regeringen beredd att inrätta ett lägesrum, det vill säga en särskild insatsgrupp där experter på energiområdet skulle ha en viktig roll och vars uppgift skulle vara att på ett övergripande sätt analysera och lösa energiproblemen,

hur har ägarstyrningen utvecklats under innevarande regeringsperiod? Varför har ägarstyrningen, förmedlingen av sanningsenlig information och beslutsfattandet om statsbolagen misslyckats och vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att rätta till situationen,

försökte Marins regering ingripa i Fortums aktieförvärv i Uniper eller uttryckte den oro över detta för Fortums ledning? Diskuterade regeringen eller ministern med ansvar för ägarstyrningen om inköpens förnuftighet med Fortum eller lät man ytterligare köp endast ske,

när Fortum mellan september 2021 och januari 2022 skickade åtta miljarder euro för att täcka Unipers derivatförluster, varför utredde man då inte situationen noggrant? Minister Tuppurainen har sagt att hon i teorin kunde ha sammankalla en extra bolagsstämma och kräva att ärendet skulle avgöras. Varför gjorde hon inte det,

den kraftiga stegringen av terminspriserna på el sommaren 2022 inledde diskussionerna om Fortums egna derivatrisker, men de syntes redan i bokslutet för 2021. Varför sökte man inte en lösning på det potentiella problemet redan på förhand, utan väntade tills läget var krisartat och det blev bråttom igen? Låg orsaken till dröjsmålet i Fortums information eller i ägarstyrningen,

tror regeringen att Fortum kommer att få vinstutdelning igen? Kommer Fortum någonsin att få tillbaka de pengar som lagts på Uniper och tyska gasräkningar,

Interpellation IP 3/2022 rd

Fortum eller Finlands regering kunde teoretiskt sett ha fört den tyska regeringen till EU-rätten. Varför krävde inte den finska regeringen att den tyska regeringen utlyser undantagstillstånd och tillåter att force majeure-klausulen tillämpas på gasavtal?

Unipers eller Fortums fysiska position eller derivatposition har fortfarande inte klargjorts tillräckligt i offentligheten. Vilka skyldigheter är förenade med dem, hur stora och hur långtgående är skyldigheterna, vilka villkor är de förenade med och med vem har de ingåtts,

varför deltog Finland i det avgörande mötet om Uniper med ett litet team och utan högsta möjliga stöd från statsministern och den utrikespolitiska ledningen, utan någon klar egen agenda eller beredskap att utmana de tyska förhandlarnas riktlinjer och

ämna regeringen förnya sin ägarstyrningspolitik så att de kritiska funktionerna säkerställs och ställs under statens kontroll, så att det privata vinstintresset hålls under kontroll inom monopolbranscherna, så att de begränsningar i rätten att få och lämna information som följer också vid partiella privatiseringar avstyrs och så att statsägda företag i fortsättningen inte tar sig an större problem än de kan hantera?

Interpellation IP 3/2022 rd

Helsingfors 20.9.2022

Riikka Purra saf
Harry Harkimo liik
Peter Östman kd
Sanna Antikainen saf
Juho Eerola saf
Ritva Elomaa saf
Jussi Halla-aho saf
Petri Huru saf
Olli Immonen saf
Vilhelm Junnila saf
Kaisa Juuso saf
Arja Juvonen saf
Toimi Kankaanniemi saf
Ari Koponen saf
Jari Koskela saf
Jouni Kotiaho saf
Sheikki Laakso saf
Rami Lehto saf
Mikko Lundén saf
Leena Meri saf
Juha Mäenpää saf
Jani Mäkelä saf
Jukka Mäkynen saf
Veijo Niemi saf
Mika Niikko saf
Tom Packalén saf
Mauri Peltokangas saf
Sakari Puisto saf
Lulu Ranne saf
Mari Rantanen saf
Minna Reijonen saf
Jari Ronkainen saf
Sami Savio saf
Jenna Simula saf
Riikka Slunga-Poutsalo saf
Ville Tavio saf
Sebastian Tynkkynen saf
Veikko Vallin saf
Ville Vähämäki saf
Jussi Wihonen saf
Sari Essayah kd
Päivi Räsänen kd
Sari Tanus kd